

UPPSALA
UNIVERSITET

Kommuners roll för livsmedelsberedskap

Madeleine Granvik, Ph.D. Associate Professor in Food Systems Planning

Director, The Baltic University Programme

Uppsala University, Department of Earth Sciences

Unit Natural Resources & Sustainable Development

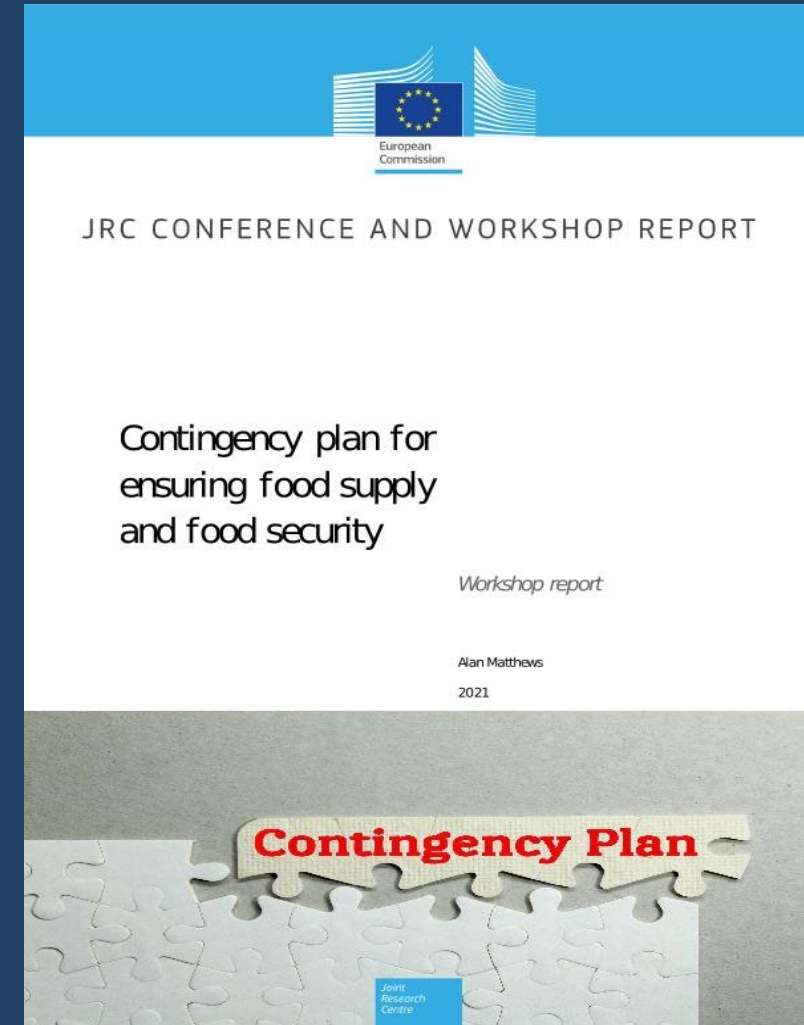
E-mail: Madeleine.Granvik@balticuniv.uu.se

UPPSALA
UNIVERSITET

Livsmedelsberedskap - EU

- EU antog en beredskapsplan 2021
- identifiera brister för livsmedelsberedskap
- ta fram åtgärder för att förbättra livsmedelsberedskapen

Livsmedelsberedskap - Sverige

- 2015 beslut om att återuppta planeringen av ett totalförsvaret (Prop. 2014/15:109)
- 2017 regeringsrapport menar att livsmedelsberedskapen behöver återupptas (Ds 2017:66)
- 2020 förslag återinföra beredskapslager av livsmedel och insatsmedel (Prop. 2020/21:30)
- 2021 ny struktur för det civila försvaret, livsmedelssektorn inkluderad (SOU 2021:25)
- 2022 beslut om att utreda en inriktning för livsmedelsberedskap (dir.2022:33)
- 2023 Försvarsberedningen "Kraftsamling" (2023:34) om statliga myndigheters beredskap
- 2023 förstudie om Nationell fysisk planering (Ds 2023:2) föreslår ökat skydd jordbruksmark
- 2023 Statskontoret "En stärkt livsmedelsberedskap i kommuner och regioner" (2023:15)
- 2024 "Livsmedelsberedskap för en ny tid", tar upp kommuners ansvar (SOU 2024:8)

UPPSALA
UNIVERSITET

Statskontorets rapport

- Regeringen bör utforma dimensionerande krav för livsmedelsberedskapen
- Kommuner och regioner behöver ge livsmedelsberedskap en högre prioritet
- Länsstyrelserna bör samordna och följa upp arbetet med livsmedelsberedskap

UPPSALA
UNIVERSITET

Livsmedelsberedskap för en ny tid (SOU 2024:8)

-Kommunernas roll och ansvar

- analysera befolkningens behov
- planera för att distributionen av livsmedel kan upprätthållas
- vidta åtgärder vid en allvarlig störning i livsmedelsförsörjningen
- samverka med andra aktörer

-Beredskapslagring

-Skydd av jordbruksmark

-Föreslår ny lag om livsmedelsberedskap där beredskapslagring inom jordbruksområdet ingår

Kommunernas ansvar och roller

- **Kommuners och regioners ansvar inför och hantering av krissituationer regleras i lag (2006:544)**
- Kommunerna har ett geografiskt områdesansvar på lokal nivå: *Samordning, samverkan och information:*
 - Kommunens *interna* samarbeten
 - Kommunens roll som samordnare av relevanta *externa* aktörer för krisberedskap, t.ex. handeln, grossist, förädlare, naturbruksgymnasium, etc.
 - Se till att krishanteringsåtgärder vidtas av olika aktörer under en kris
- Uppmuntra och etablera frivilliga resursgrupper i krisberedskapsarbetet för livsmedel
- Ge information i förebyggande syfte för livsmedelsberedskap

Kommunernas ansvar och roller

Upphandling och avtal

- Vikten av att teckna avtal med leverantörer som gäller i kristid
- Robusta upphandlingar, få in krisberedskap som faktor i upphandlingen
- Stärka kompetensen om krisberedskap hos upphandlingsfunktionen
- Ta fram beredskapsplan och krisplan för kostenheten, krismeny´ etc.
- Avtal med arrendator av kommunalägd jordbruksmark, "beredskapsmark" för livsmedelsförsörjning

Pågående forskning

1. Integrerad planering – kommuner och regionala aktörers roller och samarbeten för resilienta regionala livsmedelssystem
2. Resilient livsmedelsförsörjning i kommuner i Östra Mellansverige policy, planering och praktik med fokus på livsmedelsberedskap och bevarande av jordbruksmark i ett lokalt och regionalt perspektiv

Fokus: Policy, planering & praktik

Lokala livsmedelssystem:

- lokal mat
- livsmedelsberedskap
- jordbruksmark
- samarbeten internt i den kommunala org.
- samarbeten med grannkommuner
- Samarbeten med andra externa aktörer
- Upplevda hinder och möjligheter i deras arbete

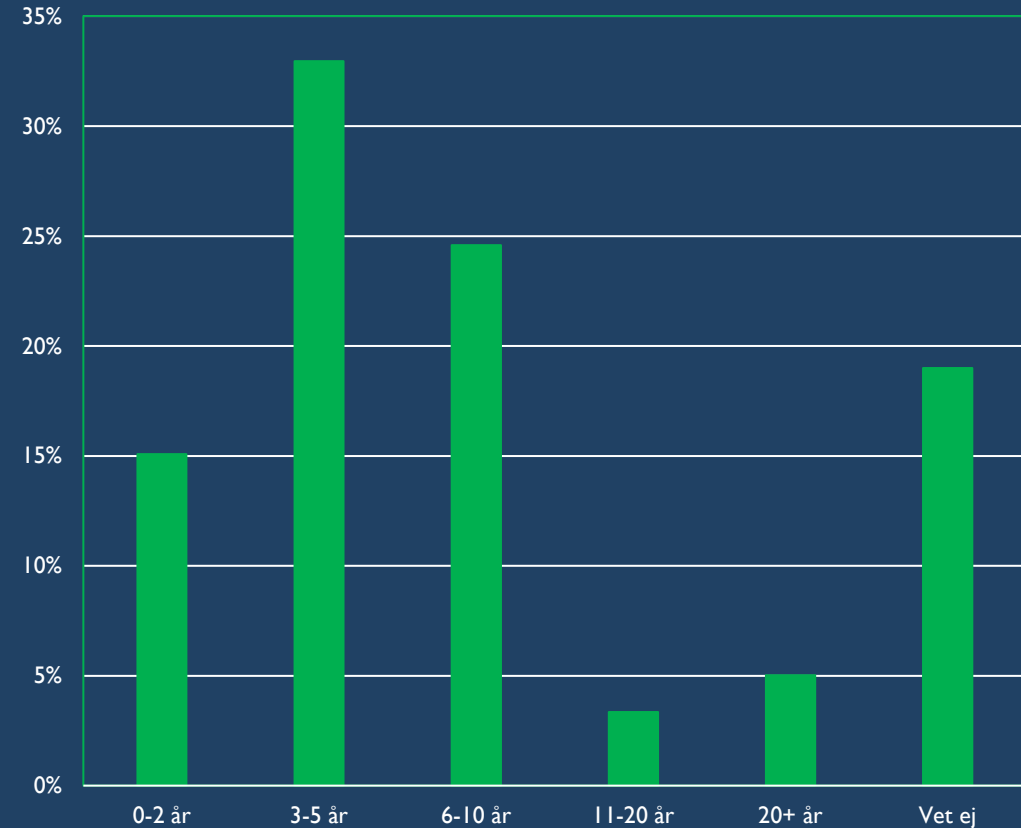
Definition Lokala livsmedelssystem:

aktiviteter inom ett avgränsat geografiskt område som berör produktion, bearbetning, distribution, handel, beredning och konsumtion av mat. Systemet innehåller olika aktörer, till exempel primärproducenter, tillverkare, återförsäljare, konsumenter, myndigheter med flera.

Lokala livsmedelssystem

- 212 (73%) deltog
- 80% arbetade med lokala livsmedelssystem på ngt. sätt
- De flesta började för 3-5 eller 6-10 år sedan

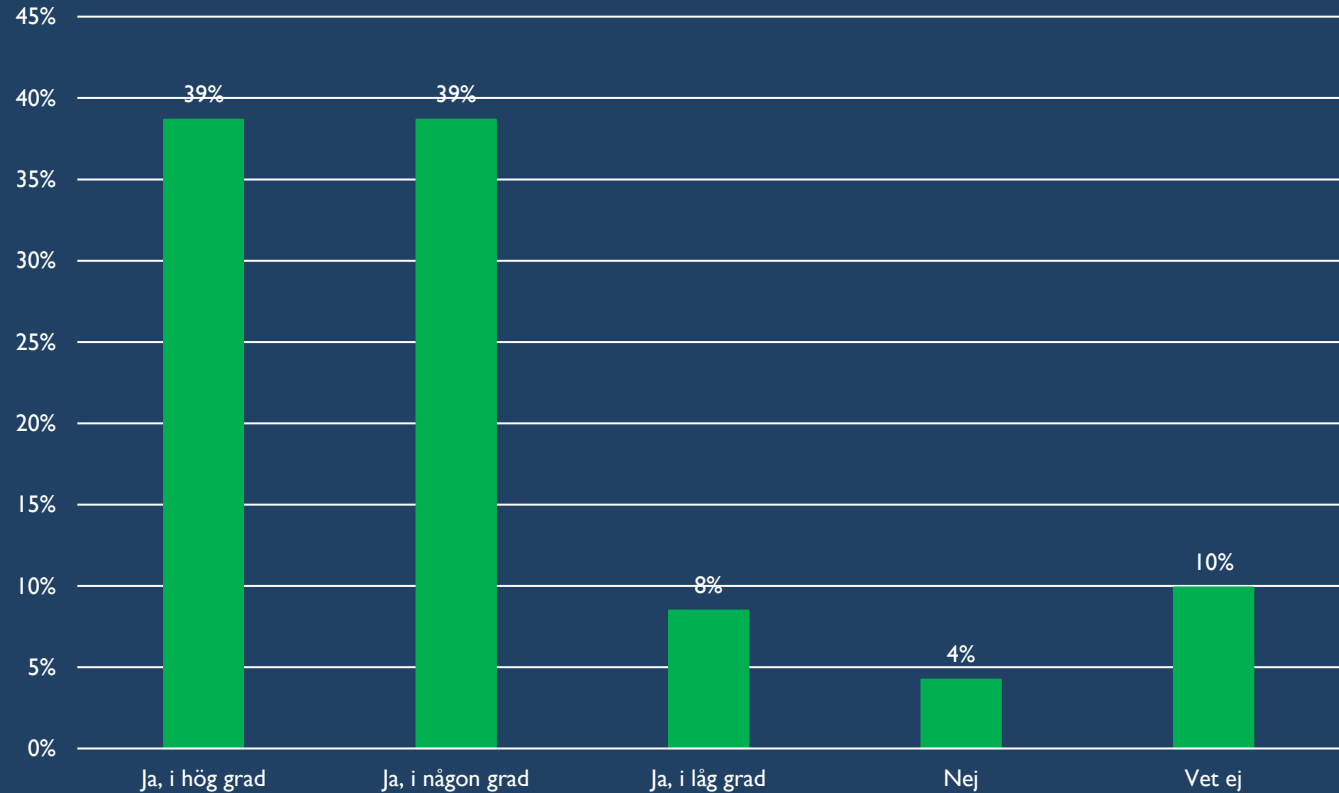
Hur länge har kommunen främjat lokala livsmedelssystem %

Politisk vilja

- Finns politisk vilja att främja lokala livsmedelssystem
- 78% svarade *Ja, i hög grad* eller *Ja, i någon grad*

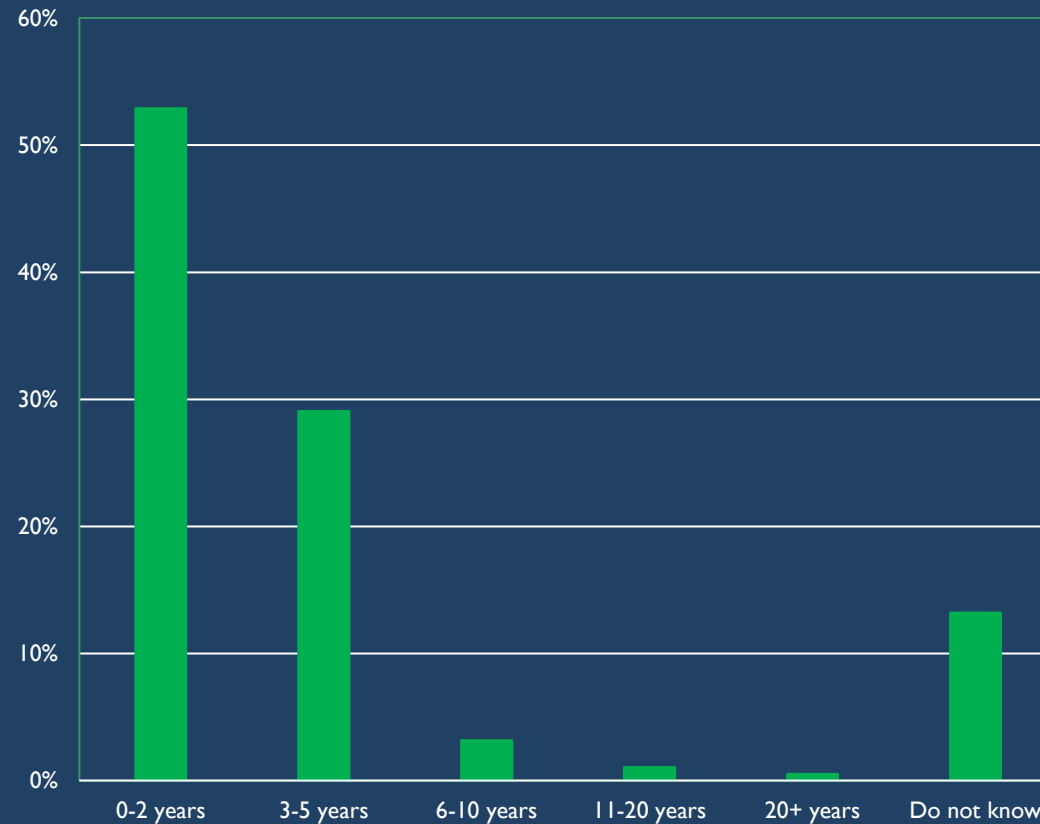
Anser du att det finns en politisk vilja att stödja utvecklingen av lokala livsmedelssystem?

Livsmedelsberedskap

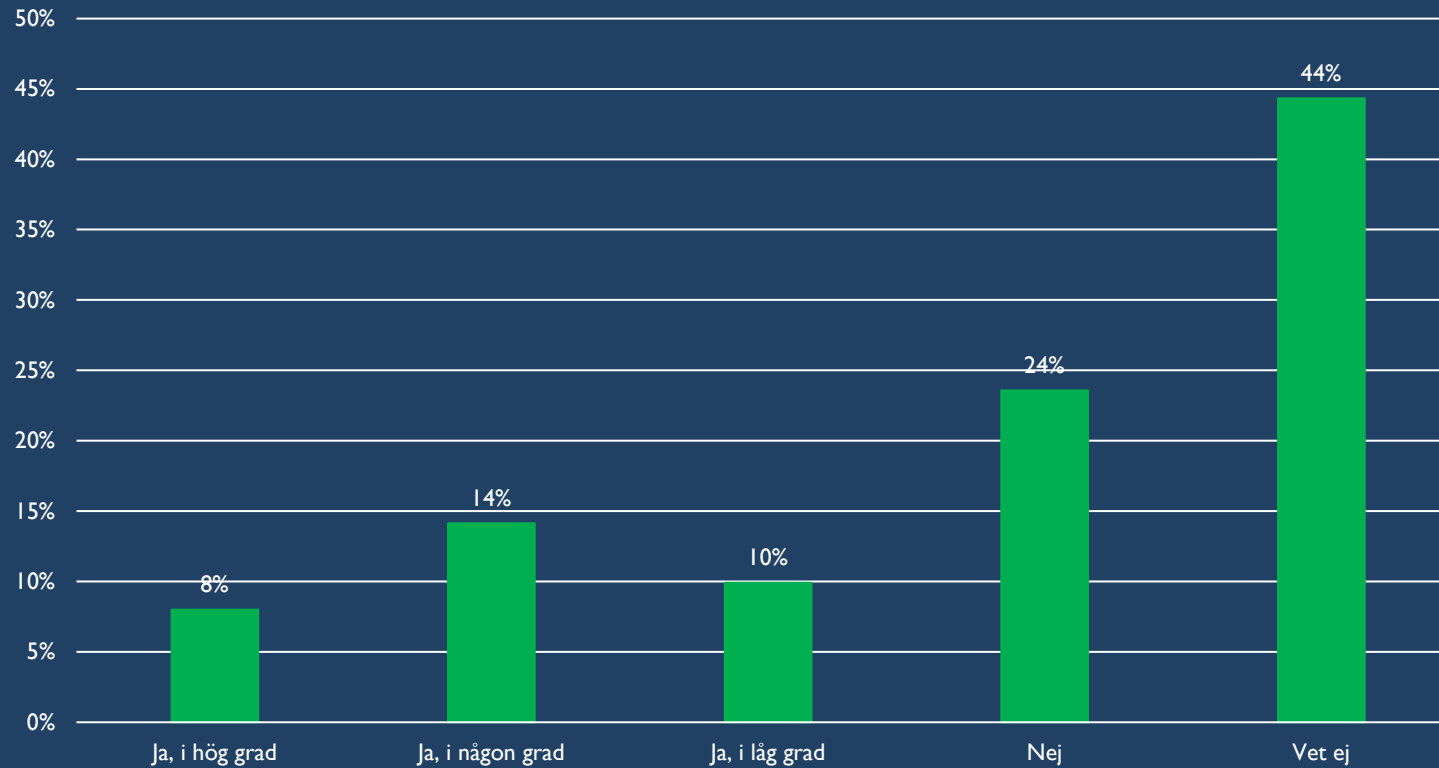
- 85% svarade att de arbetar med livsmedelsberedskap i offentliga måltider
- Livsmedelsberedskap är relativt nytt för majoriteten, över hälften uppgav att de arbetat i 0-2 år
- 9% har en livsmedelsberedskapsplan

Hur länge har kommunen arbetat med livsmedelsberedskap?

Ta en ledande roll för samarbete

Har kommunen ett intresse av att ta en ledande roll för att stärka samarbete och/eller samverkan mellan närliggande kommuner och externa aktörer för att utveckla lokala livsmedelssystem?

Fallstudier

Intervjuer med tjänstepersoner som arbetar med livsmedelsfrågor på olika sätt

KARLSTAD

- 96 000 invånare
- 90 % bor i tätort
- 19,5 % jordbruksmark
- Största staden i Värmland
- Landsbygdsregion i övrigt

GRÄSTORP

- 5 600 invånare
- 46 % bor på landsbygden
- Liten landsbygdskommun
- 60 % jordbruksmark

Kort om resultat Karlstad

- Mer närproducerat i offentliga måltider
- Primära syftet i upphandlingar har varit att få lokal förankring/samverkan med producenter
- Lokalt ska främjas i upphandlingar, men inga mål uppsatta
- Livsmedelsberedskap är nytt. Plan för köken (bemanning, förråd, utrustning)
- Jordbruksmark ska värnas, ändlig resurs
- Känner stöd för frågorna från politiken
- Ingen livsmedelsstrategi

UPPSALA
UNIVERSITET

Karlstad kommun

- Deltagit i projektet Kriskost i Värmland, recept för krismenyer
- Tagit fram beredskapsplaner & utvecklat en modell tillsammans med 5 grannkommuner om prioriteringar, rutiner, bemanning, förråd, lager, krismenyer

Resultat Grästorps

- Två projekt *Rätt från slätt* och *Rolis*, Grästorps kommun projektledare - ökad robusthet och självförsörjningsgrad av regionala livsmedel
- Livsmedelsberedskap: nytt, i måltidspolicy, lager, skala upp
- Jordbruksmark ska värnas, identitet som jordbrukskommun
- Känner stöd för frågorna från politiken, men ingen livsmedelsstrategi

UPPSALA
UNIVERSITET

Grästorps kommun

-Rätt från slätt, odla proteingrödor

-Rolis - "RObust Livsmedelsförsörjning genom Samverkan, förädling och cirkulära flöden

-Stärka förädlingsledet, samarbeta med industrin

-Försörjningsbalans Kommun

Förutsättningar – möjligheter och hinder

Karlstad

Förutsättningar

- Lokal grossist
- Engagerad och kunniga tjänstepersoner
- Drivande aktörer i det lokala samhället (Nifa)
- Samverkan med producenter

Hinder

- LOU
- Lokalt och ekologiskt är dyrt
- Svårt för små aktörer att vinna upphandling
- Kommuners roll är otydlig. Inga klara riktlinjer från nationellt håll kring livsmedelsberedskap och lokal mat
- Inte tydligt från de lokala politikerna hur arbetet ska fortskrida
- Brist på resurser

Grästorp

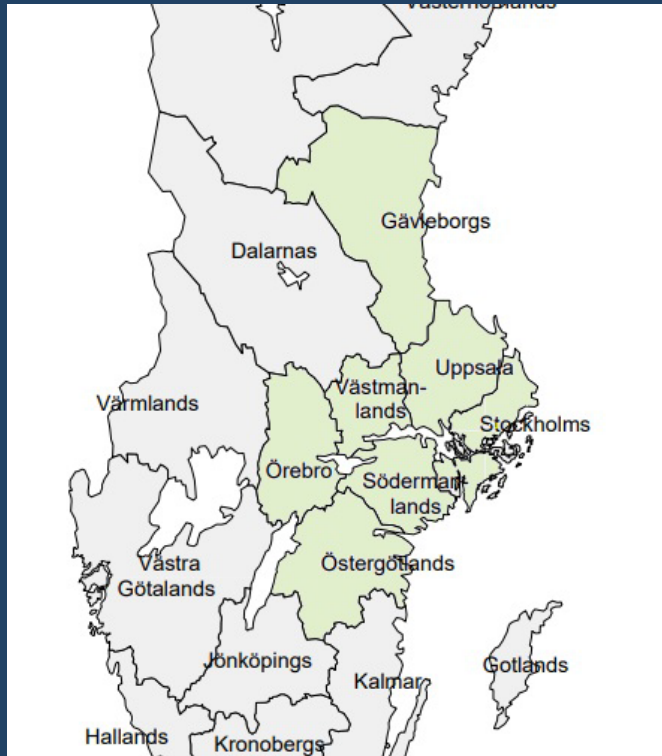
Förutsättningar

- Engagerade och kunniga tjänstepersoner (och även andra aktörer)
- Dialog med producenter
- Identitet som jordbrukskommun och producerar mycket mat
- Vilja att utvecklas och samarbete
- Mycket utrymme för tjänstepersoner att driva olika frågor
- Projekten

Hinder

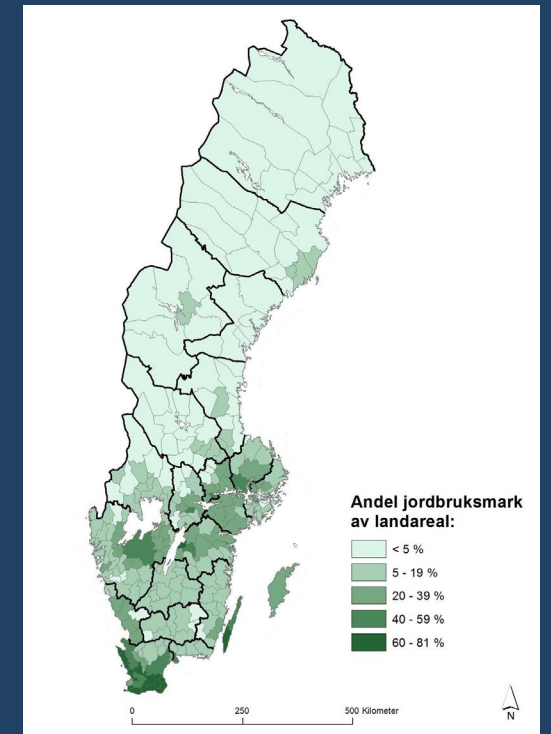
- Kommuners roll är otydlig. Inga klara riktlinjer från nationellt håll kring livsmedelsberedskap och lokal mat
- Vem har ansvar för vad inom kommunen? Tydligare riktlinjer behövs
- Svårt att upphandla lokalt för en liten kommun
- Tid och finansiella resurser för samarbete. Alla arbetar väldigt brett
- Hur kan projekten leva vidare och implementeras långsiktigt?

Studieregion: Östra Mellansverige

Original hämtat från SCB (n.d.)

- Sju regioner, 88 kommuner
- Utmärkande karaktärsdrag:
 - Stor befolkningsmängd
 - Relativt hög andel jordbruksmark av total landyta
 - Regionala livsmedelsstrategier
 - Täcker in 6 av Sveriges 10 största tätorter
- Kommunurval för fallstudier:
 - Örebro
 - Nyköping
 - Bollnäs

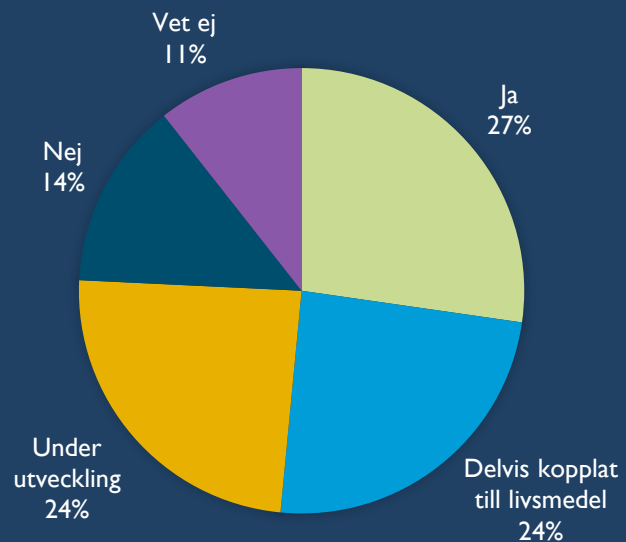
SJV (2022)

Tätort	Befolkning
Stockholm	1 617 407
Göteborg	607 882
Malmö	325 069
Uppsala	166 698
Upplands Väsby & Sollentuna	149 701
Västerås	128 660
Örebro	126 604
Linköping	115 685
Helsingborg	113 828
Jönköping	100 579

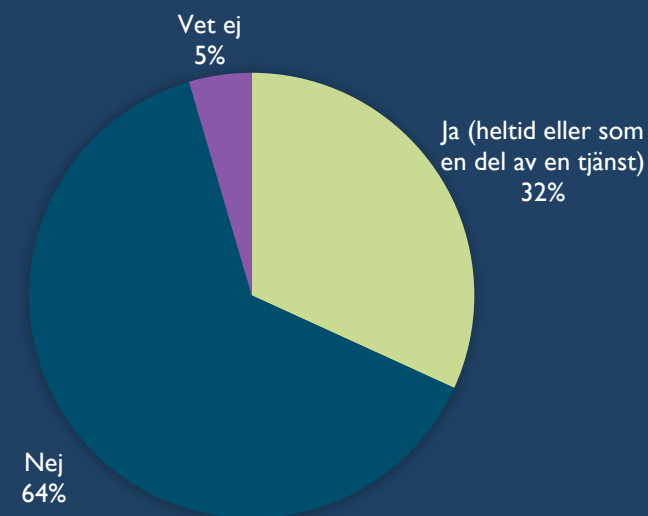

Arbete med livsmedelsberedskap

Har kommunen genomfört någon risk- och sårbarhetsanalys av livsmedelsförsörjningen i kommunen?

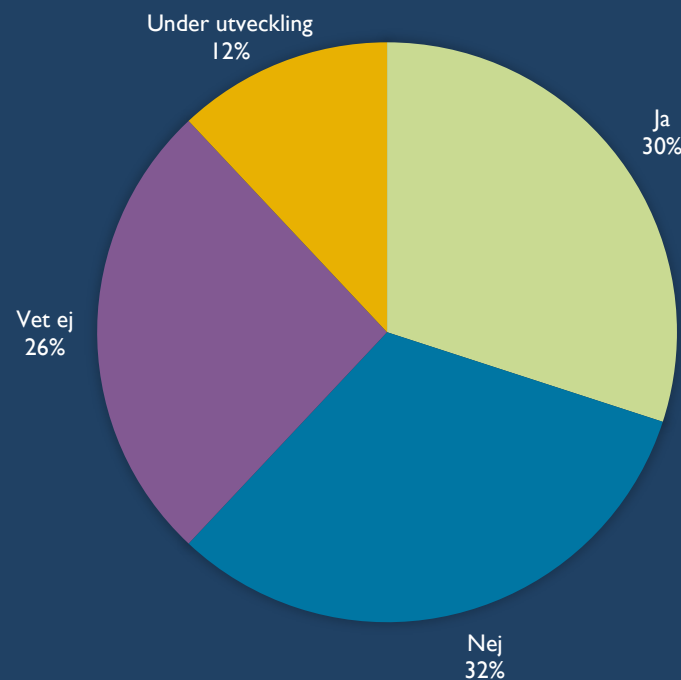
Finns det någon/några anställd/a i kommunen som arbetar specifikt med livsmedelsberedskap?

Policy för bevarande av jordbruksmark

Har kommunen en policy för att värna/skydda jordbruksmark i kommunen för livsmedelsproduktion?

Fallstudie Uppsala län

Miljöbalken 3 kap 4 §

Jord- och skogsbruk är av nationell betydelse

- Vilka väsentliga samhällsintressen ska uppfyllas genom exploateringen?
- Målkonflikter?
- Dokumentanalys och intervjuer med olika aktörer

Miljöbalken 3 kap 4 §

*Brukningsvärd jordbruksmark får tas i anspråk för bebyggelse eller anläggningar endast om det behövs för att tillgodose **väsentliga samhällsintressen** och detta behov inte kan tillgodoses på ett från allmän synpunkt tillfredsställande sätt genom att annan mark tas i anspråk*

Råd för lokala livsmedelssystem (Food Policy Council)

- Över 100 st i USA
- Olika samhällsaktörer samarbetar - experter, kommunala planerare, regionala myndigheter, organisationer, producenter, forskare etc.
- Kan organisatoriskt tillhöra kommunal förvaltning
- Policyutveckling, rådgivning/rekommendationer, opinionsbildning

Forskargrupp:

**Madeleine Granvik, Associate Professor in Food Systems Planning,
docent, projektledare, Uppsala Universitet**

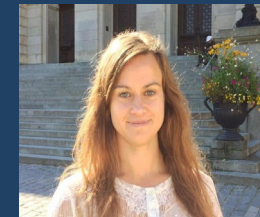
Rebecka Milestad, Associate Professor, docent, KTH

Erika Öhlund, analytiker FOI, doktorand, Södertörns högskola

Malin Andersson, doktorand, Uppsala Universitet

Emmy Iwarsson, doktorand, Uppsala Universitet

